

УДК 37.011.3-051:331.108.37

Карандаш М.М.

ПОРТФОЛІО ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку суспільства виникає нагальна потреба модернізації системи освіти, яка супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці. У цих умовах зростає роль вчителя, здатного свідомо й відповідально приймати професійні рішення, забезпечувати конструктивну взаємодію між всіма учасниками навчально-виховного процесу, адекватно оцінювати зміст власної педагогічної діяльності з

позиції гуманістичних цінностей протягом усього професійного життя. В часи кризи моральних цінностей, помітного зниження духовності, суттєво підвищуються вимоги до рівня особистісного і професійного розвитку вчителя, стає актуальним завдання забезпечення успішного професійного становлення молодих учителів, ефективної адаптації в професії, подолання труднощів у перші роки професійної діяльності та успішної реалізації творчого потенціалу у майбутньому [1, с. 49].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній науці достатньо розроблені теоретичні аспекти професійного становлення молодих учителів. Вивченням проблеми професійного становлення педагогів у різний час займались С.К.Бережна, С.Г.Вершловський, Т.О.Кисельова, Л.В.Коновалова, Н.В. Кузьміна, Л.М. Лесохіна, Т.С.Полякова, Т.М.Чурекова та інші.

Загальнотеоретичні основи професійної підготовки учителя розкриті у дослідженнях О.А.Абдуліної, І.А.Зязюна, Т.Ф.Зеєра, Г.М.Скударьової, Ф.М. Гоноболіна, С.Б.Єлканова, О.С. Запесоцького, Є.А.Клімова, Н.В. Кузьміної, А.В. Мудрика, Г.С.Нікіфорова, Є.І.Рогова, М.В.Педас, О.І. Супрун, В.А.Сластьоніна.

Сучасні дослідники Л.М. Лесохіна, Є.І.Рогов, Л.М. Мітіна, М.К.Педаєс відзначають різноманітність факторів, що впливають на розвиток особистісної й професійної сфер молодого вчителя в процесі його професійного становлення.

Портфоліо визначається в літературі як зібрання інформації про особисті і професійні досягнення фахівця. Використання портфоліо у навчальному процесі і професійній діяльності вчителів відображено у дослідженнях В.К.Загвоздкіна, І.Р.Калмикової, Є.О.Коновалової, І.В.Кузьменчук, Т.Г.Новікової, М.П. Черемних та інших.

Аналіз психолого-педагогічної літератури і наукових досліджень з проблем професійного становлення особистості вчителя дозволяє виділити основне протиріччя між потребою суспільства в молодих учителях, здатних до здійснення педагогічної діяльності, і невідповідністю організаційно-методичних умов їх успішного професійного становлення. Наявність цього протиріччя зумовила необхідність використання портфоліо як форми презентації, яка дозволяє вирішити проблему об'єктивного оцінювання професійного росту вчителя. У сучасній науці вже переконливо доведено значення портфоліо для процесу професійного становлення особистості вчителя, але досі залишається невирішеною проблема розробки методичного забезпечення зі створення портфоліо молодого вчителя.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття структурних складових портфоліо і визначення ефективності його використання в процесі професійного становлення особистості молодого вчителя. Для досягнення мети, нами були визначені наступні завдання: 1) проаналізувати сутність і види портфоліо вчителя; 2) визначити структуру портфоліо; 3) довести ефективність використання портфоліо в процесі професійного становлення молодого вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне становлення молодого вчителя визначають фактори, які, на думку багатьох вчених, розглядаються як сукупність існуючих умов, що впливають на характер протікання певного процесу. Однією з таких умов, що сприяє професійному становленню молодого вчителя, нами розглядається використання портфоліо як форми презентації індивідуальних професійних результатів педагогічної діяльності. За допомогою портфоліо молодий вчитель може продемонструвати набуті уміння вирішувати професійні задачі, застосовувати отримані знання на практиці, обирати стратегію і тактику професійної поведінки.

Для розкриття методичних можливостей побудови портфоліо, необхідно спочатку з'ясувати сутність цього поняття. У перекладі з англійської „portfolio” – „папка, справа, посада”; з італійської – „папка з документами”, „папка спеціаліста”; з французької – „викладати”, „формулювати”, „нести”, а також „аркуш”, „сторінка” або „досє”, „зібрання досягнень” [3, с. 213].

У XV-XVI ст. поняття „портфоліо” прийшло до нас із Західної Європи. Спочатку термін „портфоліо” використовували архітектори, які представляли замовникам ескізи своїх будівельних проєктів. Зміст таких папок давав можливість скласти уявлення про професійні здібності майстра. Певний проміжок часу портфоліо використовувалось для висвітлення досягнень дизайнерів, фотографів, архітекторів. Сьогодні портфоліо застосовують для демонстрації досягнень як великих організацій, так і для презентації окремого працівника.

У сфері освіти портфоліо почали використовувати з середини 80-х років ХХ ст. у США. На думку автора книги „The Teaching Portfolio” Пітера Зелдіна, портфоліо вчителя – це черговий етап у розвитку професії. Сьогодні понад 1000 американських шкіл і вищих навчальних закладів активно використовують портфоліо. На початку ХІХ ст. портфоліо почали запроваджувати на освітніх просторах європейських країн [1, с. 1].

Сьогодні існують різні підходи до тлумачення поняття „портфоліо”. Як показав аналіз, це представлення у фактах педагогічних якостей і досягнень викладача; систематизовані дані про професійну діяльність, педагогічну майстерність і зростання, намагання передати глибину і сутність вчительської професії; індивідуальна папка, у якій зафіксовані особисті професійні досягнення вчителя в освітній діяльності; спосіб фіксування й накопичення матеріалів, що демонструє рівень професіоналізму вчителя; відібрані педагогом приклади, що найбільш повно відображають аспекти викладання та професійного зростання.

Ми вважаємо, що портфоліо учителя – це засіб фіксування, збирання і систематизації матеріалів, який показує рівень професіоналізму вчителя і уміння вирішувати задачі професійної діяльності.

Таким чином, портфоліо це не просто механічна фіксація здобутків упродовж звітного періоду, це метод оцінки професіоналізму педагога, що дозволяє продемонструвати усі досягнення вчителя, зміщуючи акцент з оцінки на самооцінку. Це і форма рефлексії, що дозволяє вчителю проаналізувати власну педагогічну діяльність, здійснити якісну оцінку результату і вибудувати

план подальшої роботи, підвищити її ефективність. Це інструмент для забезпечення моніторингу професійного зростання молодого вчителя.

І.В.Кузьменчук виділяє такі види портфоліо залежно від мети їх створення:

1. „Папка досягнень”, що спрямована на підвищення власної значимості вчителя і відображає його успіхи (уміщає грамоти, дипломи учителя й учнів, сертифікати, інформацію про перемоги в конкурсах тощо).

2. Рефлексивне портфоліо, яке простежує динаміку особистісного розвитку вчителя, допомагає проаналізувати результативність його діяльності як у кількісному, так і в якісному плані протягом певного періоду (уміщує статті, відеокасети із записом уроків та позакласних заходів, що засвідчує якісні зміни в методиці викладання, удосконалення стилю викладання, набуття й розвиток навичок викладання тощо).

3. Проблемно-дослідницьке портфоліо, пов'язане з написанням статті, реферату, наукової роботи, доповіді на конференції, узагальненням результатів діяльності за певною проблемою.

4. Методичне портфоліо, яке містить зібрані або створені педагогом методичні матеріали, що засвідчують рівень його професіоналізму.

5. Презентаційне портфоліо, яке містить стислий виклад основних досягнень учителя, відомості про його освіту, професійний досвід, наукові й методичні інтереси [1, с. 3-4].

У контексті оцінки якості, російська дослідниця Г.М.Скударьова вважає, що професійне портфоліо дозволяє забезпечити моніторинг особистісного професійного зростання молодого вчителя, виконуючи такі функції: діагностичну, цілепокладання, мотиваційну, змістовну, розвивальну, рейтингову [2, с. 13].

Стандартного зразка портфоліо молодого вчителя або вичерпного переліку матеріалів, які до нього входять на сьогоднішній день не існує у зв'язку з недостатньою розробленістю проблеми. Тому в межах нашого дослідження розроблена структура складання портфоліо молодого педагога як інструменту самооцінки педагогічної діяльності і оцінки його професійних досягнень. Портфоліо складається з наступних розділів:

I. Загальні відомості про вчителя. Цей розділ дозволяє судити про процес індивідуального розвитку молодого вчителя.

- П.І.Б., рік народження вчителя;
- освіта (що і коли закінчив, отримана спеціальність та кваліфікація за дипломом);
- загальний трудовий та педагогічний стаж. Педагогічний стаж роботи в даному навчальному закладі;
- підвищення кваліфікації (назва структур, в яких прослухані курси; рік, місяць, проблематика курсів);
- копії документів, що підтверджують проходження курсів; копії документів, що підтверджують наявність вчених та почесних звань і ступенів;

- інформація про державні та муніципальні нагороди, грамоти, листи подяки;

- інформація про найбільш значущі шкільні заохочення;
- копії дипломів різних конкурсів.

II. Результати педагогічної діяльності. У цей розділ вміщуються порівняльний аналіз діяльності педагогічного працівника за останні роки на підставі:

- контрольних зрізів знань;
- участі вихованців у шкільних і міських олімпіадах, конкурсах;
- результати проміжної і підсумкової атестації учнів;
- наявність серед учнів медалістів;
- дані про вступ учнів до ВНЗ за предметною спрямованістю.

Матеріали даного розділу повинні давати уявлення про динаміку результатів педагогічної діяльності вчителя за певний період.

III. Науково-методична діяльність. У цей розділ вміщуються методичні матеріали, що свідчать про професіоналізм молодого вчителя:

- матеріали, в яких обґрунтовується вибір учителем використовуваних освітніх технологій;

- використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, технологій навчання дітей з проблемами розвитку тощо;

- робота в методичному об'єднанні, співпраця з міським методичним центром, ВНЗ та іншими установами;

- участь в професійних і творчих педагогічних конкурсах;

- участь у методичних і предметних тижнях;

- організація і проведення семінарів, круглих столів, майстер-класів тощо;

- проведення наукових досліджень;

- розробка авторських програм, науково-методичних матеріалів;

- публікації вчителя;

- підготовка творчих звітів, рефератів, статей, доповідей.

IV. Позаурочна діяльність з предмету. Розділ повинен містити наступні документи:

- список творчих робіт, рефератів, навчально-дослідних робіт, проектів, виконаних учнями з предмету;

- дані про переможців олімпіад, конкурсів, змагань, інтелектуальних марафонів тощо;

- сценарії позакласних заходів, світлини, відеоматеріали з проведеними заходами;

- програми гуртків, факультативів.

V. Робота як класного керівника. Розділ повинен містити такі матеріали:

- аналіз успішності та якості знань учнів класу;

- інформацію про участь учнів класу у шкільних заходах, соціальних проектах, творчих об'єднаннях, акціях району, міста тощо;

- відомості про збереження контингенту учнів у класі;

- інформацію про правопорушення;
- відомості про роботу з батьками.

IV. Навчально-матеріальна база.

- список наочних посібників (макети, таблиці, схеми, ілюстрації, портрети, карти тощо);
- інформація про регулярно використовувані технічні засоби навчання;
- використання в освітньому процесі комп'ютера та інформаційних засобів навчання;
- використання дидактичних матеріалів, збірників задач, вправ, примірних рефератів і творів тощо, матеріалів з підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання.

В ході проведення експерименту, ми запропонували молодим учителям м. Мелітополя використовувати вищеописану структуру портфолію як засіб накопичення, систематизації, документального підтвердження і демонстрації власних досягнень керівникам, колегам, батькам. Якщо до використання портфолію високий рівень розвитку мотивів до підвищення свого професійного рівня був зафіксований у 27,1% молодих вчителів, то після використання портфолію – у 42,9%. Низький рівень зафіксований у 33,7% молодих учителів до використання портфолію і у 16,7% після використання. Ці дані підтверджують думку про те, що портфолію відображає суб'єктивну позицію учителя як професіонала, яка полягає у здатності вирішувати професійні задачі за допомогою використання професійних знань і умінь. Портфолію сприяє процесу професійного становлення в плані формування мотивації молодого учителя до підвищення свого професійного рівня, стимулювання до нових успіхів і досягнень.

Висновки. В процесі професійної діяльності молодий вчитель стає активним суб'єктом процесу самовдосконалення. Портфолію забезпечує для молодого вчителя можливість рефлексії і самооцінки і, найголовніше, виступає засобом підтримки професійного зростання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуку, визначенні і перевірці факторів, які детермінують процес професійного становлення молодого вчителя в умовах сучасної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьменчук І. Портфолію як індивідуальна траєкторія підвищення кваліфікації педагога / І.Кузьменчук. – режим доступу: http://ippo.org.ua/files/МЕТОДИЧНА_РОБОТА/Порадник_методиста
2. Скударёва Г.Н. Педагогические условия профессионального становления молодого учителя в муниципальном образовательном пространстве: автореф. дис. ... на соис. уч. степени канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Г.Н.Скударёва. – М., 2008. – 22 с.
3. Словник іноземних слів // за ред. Максиміліана і Уебстер. – К.: Освіта. – С. 213.

4. Хозраткулова І. Тренінг як умова ефективності професійного становлення молодого вчителя / І.Хозраткулова, О.Шевченко// Педагогіка і психологія. – №3-4. – 2009. – С. 49-54.

АНОТАЦІЯ

Карандаш М.М. Портфоліо як фактор професійного становлення молодого вчителя. У статті автор розкриває сутність, види та структурні компоненти портфоліо педагога і доводить ефективність його використання в процесі професійного становлення особистості молодого вчителя.

Ключові слова: портфоліо, професійне становлення, презентація, рефлексія, самовдосконалення, мотивація, творчий потенціал.

АННОТАЦИЯ

Карандаш Н.М. Портфолио как фактор профессионального становления молодого учителя. В статье автор раскрывает сущность, виды и структурные компоненты портфолио педагога и доказывает эффективность его использования в процессе профессионального становления личности молодого учителя.

Ключевые слова: портфолио, профессиональное становление, презентация, самосовершенствование, мотивация, творческий потенциал.

SUMMARY

Karandash N.M. Portfolio as a factor of a young teacher professional development. In the article the author discovers the essence, the kinds and structural components of a teacher portfolio and proves the efficiency of its use in the process of a professional development of a young teacher personality.

Key words: portfolio, professional development, presentation, self-perfection, motivation, creative potential.